

РОЛЬ ГАРНОКВІТУЧИХ КУЩІВ У КОЛОРИТІ ЛАНДШАФТІВ М. КИЄВА

*Н.Ю. Бреус, аспірантка**

Національний університет біоресурсів і природокористування України

У результаті проведення польових обстежень 100 парків м. Києва з'ясовано видовий склад гарноквітучих кущів в урбанізованих ландшафтах та досліджено їх сезонний розвиток, що дає можливість проаналізувати динаміку зміни естетичної привабливості паркових територій упродовж вегетаційного періоду за рахунок даної категорії рослин. Визначена кількісна структура гарноквітучих кущів у насадженнях загального користування та їх найпоширеніша кольорова гама. Проаналізовано роль гарноквітучих кущів у колориті ландшафтів м. Києва.

***Ключові слова:** парки м. Києва, гарноквітучі кущі, інвентаризація, колорит, фенологічний період.*

Сучасне міське середовище втратило різнобарв'я – найважливіший елемент повноцінної роботи очей і емоційних переживань людини. Парки, що були закладені у «радянський період», відзначаються шаблонним видовим складом рослин [6] і як наслідок – «традиційною» колористичною палітрою, колірною обмеженість якої має значний вплив на погіршення візуального середовища. Ця проблема виникає у зв'язку з тим, що в архітектурі міста, з одного боку, недостатньо розвинена ідея відеоєкології (новий науковий напрямок, що розвиває аспекти візуального сприйняття навколишнього середовища), а з іншого – в теорії архітектурної композиції колір трактується як другорядний, додатковий засіб виразності [13].

Стрімка зміна візуального середовища міста вступає у протиріччя з можливостями фізіологічної адаптації зорового аналізатора. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я процеси урбанізації ведуть до

* Науковий керівник – доктор сільськогосподарських наук, професор Н.О. Олексійченко

неухильного зростання числа психічних захворювань [15]. В агресивному оточенні сучасного мегаполіса людина частіше перебуває в стані безпричинного озлоблення. Як правило, там, де гірше візуальне середовище (бідна колірна гама, одноманітність архітектурного стилю і т. п.), більше правопорушень - хуліганства, пияцтва, лихослів'я. За даними В.А. Філіна, криміногенна обстановка погіршується від центру до периферії, де цілі мікрорайони складаються з агресивних полів. Тому дуже важливо прагнути створити таке візуальне середовище, яке виключило б мотивацію до агресивних дій.

З цієї точки зору у різні часи проводились цікаві наукові дослідження, висновок яких в принципі один: емоційна реакція людини на колір зумовила появу певних асоціацій, а разом з ними – і символіки кольору. Так, у книзі «Азбука кольору» Р. Хена представлені узагальнені наукові спостереження, в яких зафіксовані розповсюджені реакції людини на той чи інший колір. Крім того, сьогодні існують науки, які розкривають важливі сторони питання по колористиці середовища, наприклад, кольороекологія – це складова частина інформаційної екології, яка забезпечує взаємозв'язок і гармонію природного і штучного макросередовища, а також макросередовища з мікросередовища, де б колір слугував кожній людині, забезпечуючи необхідне інформаційне сприйняття, комфорт і красу [2]. Вивченням питання комфортності та екологічної безпеки візуального середовища присвячені роботи вітчизняних вчених, зокрема Петрук В. Г., Цвенько О. О., Кватернюк С. М. (2011), В. О. Фесюк (2008).

Ландшафтна архітектура стала однією з найдинамічніших у своєму розвитку областей творчої діяльності, що має на меті формування комфортного візуального середовища. Стимулом для цього в більшості розвинених країн світу стало погіршення екологічної ситуації в містах і безумовне погіршення візуального середовища (хоча останнє поки не знаходить усвідомленого розуміння громадськості). Саме тому, серед основних тенденцій ландшафтного дизайну сьогодення чітко простежується «Відмова від пасивного збільшення

площі озеленення територій і перехід до оптимального структурування міського простору з підвищенням їх художньої виразності» (Нефедов, 2002). Все це, безумовно, наближає візуальне середовище до норм візуального сприйняття. Зокрема, перехід до структурування простору створює прекрасні умови для фіксації погляду після саккади, тоді як великі площі не мають достатнього числа елементів або реперних точок.

Мета дослідження – проаналізувати колористичне забезпечення парків міста Києва за умови використання гарноквітучих кущів упродовж вегетаційного періоду.

Матеріали та методика дослідження. Для детального аналізу колористичної складової видового різноманіття гарноквітучих кущів у парках м. Києва була проведена інвентаризація за методикою В.С. Теодоронського [11] та інструкцією з технічної інвентаризації зелених насаджень у містах і селищах міського типу України [4]. В процесі проведення обстежень насаджень з участю цієї категорії рослин визначали: тип садово-паркових насаджень, вид рослин, функції, що виконують рослини або їх угруповання, загальну висоту, форму, щільність та параметри проекції крони, кількість екземплярів. Фенологічні спостереження проводили за методикою Н.Є. Булигіна [1]. Візуалізація отриманих даних зводилась у векторному графічному редакторі CorelDRAW Graphics Suite X5.

Результати дослідження. Першим етапом аналізу колористичного забезпечення парків міста Києва за рахунок використання гарноквітучих кущів є виокремлення об'єктів дослідження. Розглядаючи парки, як об'єкти міського озеленення, перш за все необхідно звернути увагу на те, що, відповідно до нормативних документів [9], парк – це самостійний архітектурно-організаційний комплекс площею понад 2 га, який виконує санітарно-гігієнічні функції і призначений для короткочасного відпочинку населення. На основі проведених обстежень територій всіх парків міста Києва варто зазначити, що із 111 парків, які офіційно знаходяться у підпорядкуванні комунального підприємства з утримання зелених насаджень «Київзеленбуд» станом на січень

2013 р. [10], вказаним нормативам, (а саме – за площею), не відповідають 5 існуючих об'єктів (Парк «Дубовий гай» , Парк на схилах Набережного шосе, Парк «Моряків», На схилах Фестивальної алеї, Парк вздовж вул. Попудренка). Крім того, в процесі обстеження паркових територій, нами виявлено 12 парків м. Києва, де гарноквітучі кущі відсутні. За ієрархічним (містобудівним) рівнем ці паркові території можна класифікувати як парки житлових районів [11].

За результатами досліджень сезонного розвитку гарноквітучих кущів складено феноспектри цвітіння, які дають можливість визначити тривалість декоративності паркових просторів упродовж вегетаційного періоду (див. рис). Проте, отримані дані не дають можливості проаналізувати ще однієї характеристики – доречність використання гарноквітучих кущів у конкретному парковому просторі. Так, якщо у багатофункціональних парках (наприклад: парк культури і відпочинку «Маріїнський парк», парк культури і відпочинку «Нивки» та ін.) гарноквітучі кущові рослини є невід'ємним компонентом озеленення території, то у меморіальних парках, які створені на честь пам'ятних подій (наприклад, парк біля меморіалу «Бабин яр»), використання більшості видів цієї групи рослин (особливо з яскравим забарвленням) є недоречним з етичних міркувань. Особливий підхід до добору гарноквітучих кущів повинен бути у спортивних парках. Асортимент гарноквітучих кущів в етнологічних парках (наприклад, Національний музей народної архітектури та побуту України) також варто аналізувати детально та виважено. Абсолютно недоречним є використання екзотів, які порушують ідейний задум та композиційну цілісність паркового простору. Це питання доцільно розглянути в розрізі класифікації, яка запропонована для функціонально-планувальної організації парків великих міст, в межах якої паркові території поділені на 14 категорій [8]. Відповідно до обраної класифікації парки м. Києва можна поділити наступним чином: багатофункціональні (за деякими класифікаціями ПКіВ) – 17; спортивні – 2; дитячі – 2; прогулянкові – 61; меморіальні – 10; парки-виставки – 2; етнографічні – 3; парки мистецтва – 2; ботанічні парки, дендропарки – 5; зоологічні – 1; парки розваг – 2; парки-пам'ятки садово-

паркового мистецтва – 18; оздоровчі – 4. Варто зазначити, що серед наведеної кількості парків прогулянкового типу, де немає чітких обмежень щодо використання гарноквітучих кущів, 5 парків не відповідають нормативам за прощеною (Парк «Дубовий гай», Парк на схилах Набережного шосе, Парк «Моряків», На схилах Фестивальної алеї, Парк уздовж вул. Попудренка), а в 12 парках рослини даної категорії не виявлені (зокрема: парк відпочинку біля озера Сонячне, урочище «Совки», Парк відпочинку біля озера Вербне, Парк відпочинку по вул. Здолбунівській та ін.). Таким чином, об'єктами нашого аналізу можуть виступати лише 44 парки, але, провівши їх детальне візуальне обстеження, можна зробити висновок про те, що 90% – являють собою території «радянського» періоду формування. Це проявляється, перш за все, у шаблонному використанні рослин (видовий склад, види посадок, кольорові поєднання та ін.). Отже, на нашу думку, доцільним є аналіз колористичного забезпечення парків міста Києва за рахунок використання гарноквітучих кущів у 10 прогулянкових парках м. Києва (по одному в кожному районі м. Києва), що надасть вичерпну інформацію щодо стану питання (таблиця).

Аналіз колористичного забезпечення парків міста Києва за рахунок використання гарноквітучих кущів

№ з/п	Назва об'єкту	Площа (га)	Район розташування	Представлені види гарно квітучих кущів	Кількість екземплярів	Кольорова гама під час цвітіння
1	Парк «Супутник»	3,4	Солом'янський	<i>Philadelphus coronarius</i> L. <i>Spiraea vanhouttei</i> (Briot) Zabel <i>Syringa vulgaris</i> L. <i>Forsythia suspensa</i> (Thunb.) Vahl. <i>Viburnum opulus</i> L. <i>Rosa rugosa</i> Thunb.	6 115 58 18 31 18	Білий Білий Бузковий Жовтий Білий Рожевий
2	Парк відпочинку «Оболонь»	23,2	Оболонський	<i>Spiraea vanhouttei</i> (Briot) Zabel <i>Syringa vulgaris</i> L. <i>Forsythia suspensa</i> (Thunb.) Vahl.	17 15 4	Білий Бузковий Жовтий
3	Парк «Молодіжний»	9,74	Деснянський	<i>Spiraea vanhouttei</i> (Briot) Zabel <i>Syringa vulgaris</i> L. <i>Forsythia suspensa</i> (Thunb.) Vahl. <i>Physocarpus opulifolius</i> (L.) Maxim. <i>Chaenomeles maulei</i> (Mast.) C.K. Schneid.	231 3 121 11 2	Білий Бузковий Жовтий Білий Помаранчевий
4	Парк на Русанівській набережній	17,7	Дніпровський	<i>Swida alba</i> (L.) Opiz <i>Philadelphus coronarius</i> L. <i>Syringa vulgaris</i> L. <i>Spiraea vanhouttei</i> (Briot) Zabel <i>Spiraea japonica</i> L. <i>Tamarix ramosissima</i> Ledeb.	4 18 4 107 8 9	Білий Білий Бузковий Білий Рожевий Рожевий
5	парк «Теремки-2»	6,44	Голосіївський	<i>Syringa vulgaris</i> L. <i>Spiraea vanhouttei</i> (Briot) Zabel <i>Forsythia suspensa</i> (Thunb.) Vahl. <i>Philadelphus coronarius</i> L.	3 9 2 4	Бузковий Білий Жовтий Білий
6	Парк біля кінотеатру ім. Т.Г. Шевченка	8,1	Подільський	<i>Syringa vulgaris</i> L. <i>Spiraea vanhouttei</i> (Briot) Zabel <i>Spiraea japonica</i> L. <i>Philadelphus coronarius</i> L.	10 29 31 1	Бузковий Білий Рожевий Білий

№ з/п	Назва об'єкту	Площа (га)	Район розташування	Представлені види гарно квітучих кущів	Кількість екземплярів	Кольорова гама під час цвітіння
				<i>Chaenomeles maulei</i> (Mast.) C.K. Schneid.	1	Помаранчевий
7	Наводницький парк	13,7	Печерський	<i>Syringa vulgaris</i> L. <i>Spiraea vanhouttei</i> (Briot) Zabel <i>Spiraea japonica</i> L. <i>Philadelphus coronarius</i> L. <i>Rosa rugosa</i> Thunb.	142 45 230 21 5	Бузковий Білий Рожевий Білий Рожевий
8	Парк «Привокзальний»	5,2	Дарницький	<i>Syringa vulgaris</i> L. <i>Spiraea vanhouttei</i> (Briot) Zabel <i>Forsythia suspensa</i> (Thunb.) Vahl. <i>Rosa rugosa</i> Thunb.	10 6 4 4	Бузковий Білий Жовтий Рожевий
9	Парк «Юність»	6,4	Святошинський	<i>Syringa vulgaris</i> L. <i>Forsythia suspensa</i> (Thunb.) Vahl. <i>Spiraea vanhouttei</i> (Briot) Zabel	35 27 44	Бузковий Жовтий Білий
10	Парк «Веселка»	6,7	Шевченківський	<i>Swida alba</i> (L.) Opiz <i>Syringa vulgaris</i> L. <i>Spiraea vanhouttei</i> (Briot) Zabel <i>Spiraea japonica</i> L. <i>Physocarpus opulifolius</i> L. <i>Forsythia suspensa</i> (Thunb.) Vahl.	98 17 38 8 2 2	Білий Бузковий Білий Рожевий Білий Жовтий

Найбільш репрезентативно наведену в таблиці інформацію можна представити у таких графічних зображеннях:

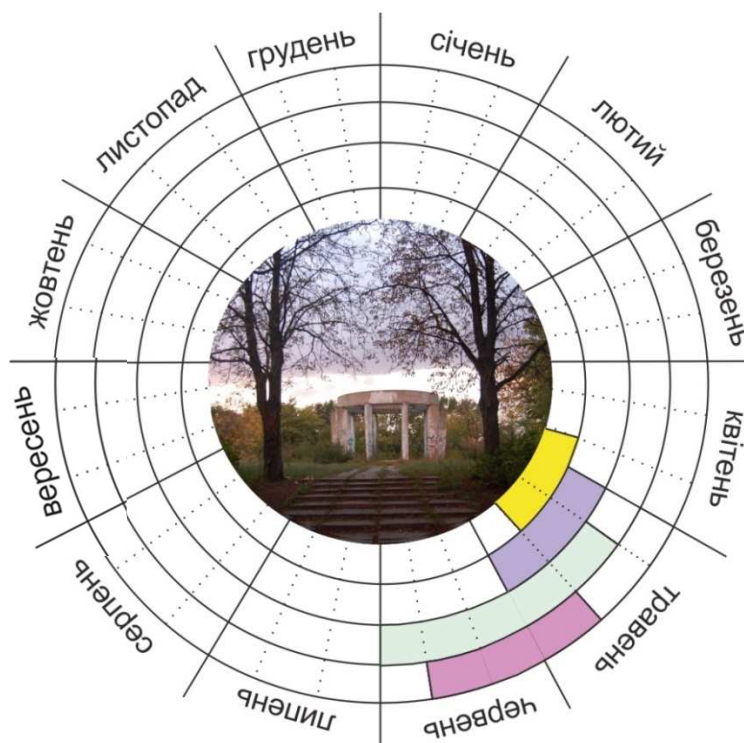

Рис. 1. Колористичне забезпечення парку «Супутник» (Солом'янський район) за рахунок використання гарноквітучих кущів

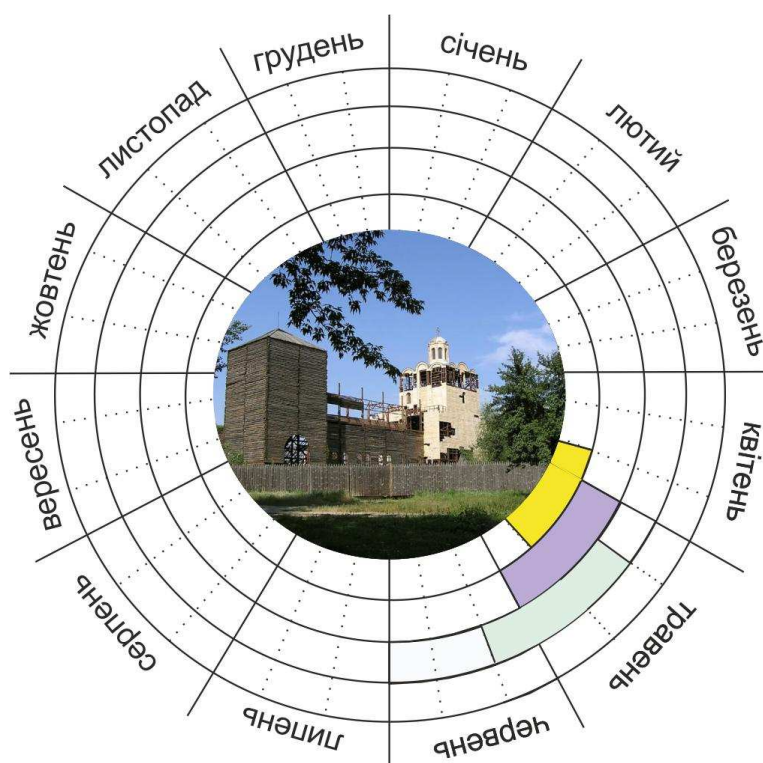

Рис. 2. Колористичне забезпечення парку «Оболонь» (Оболонський район) за рахунок використання гарноквітучих кущів

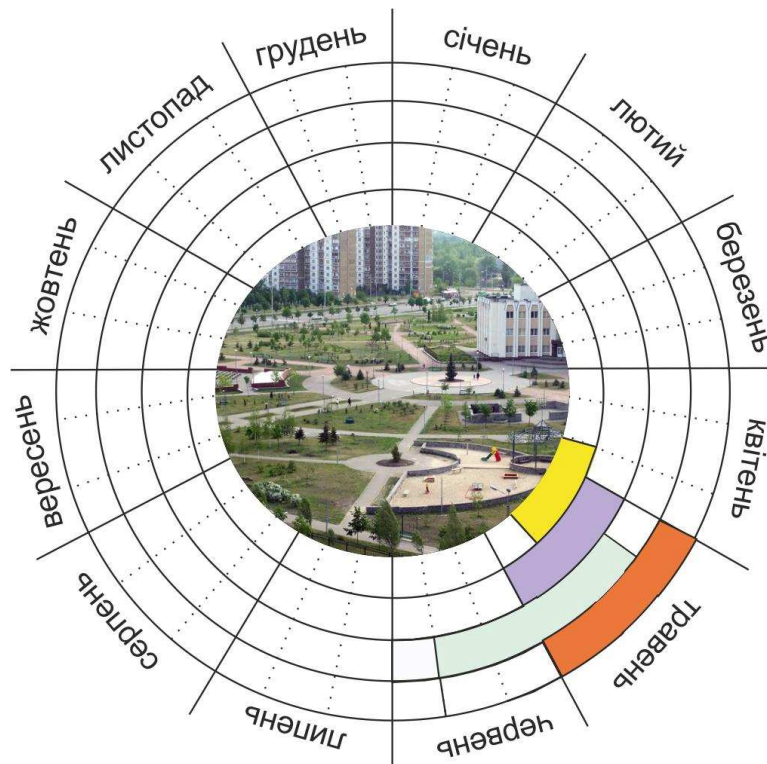

Рис. 3. Колористичне забезпечення парку «Молодіжний» (Деснянський район) за рахунок використання гарноквітухих кущів

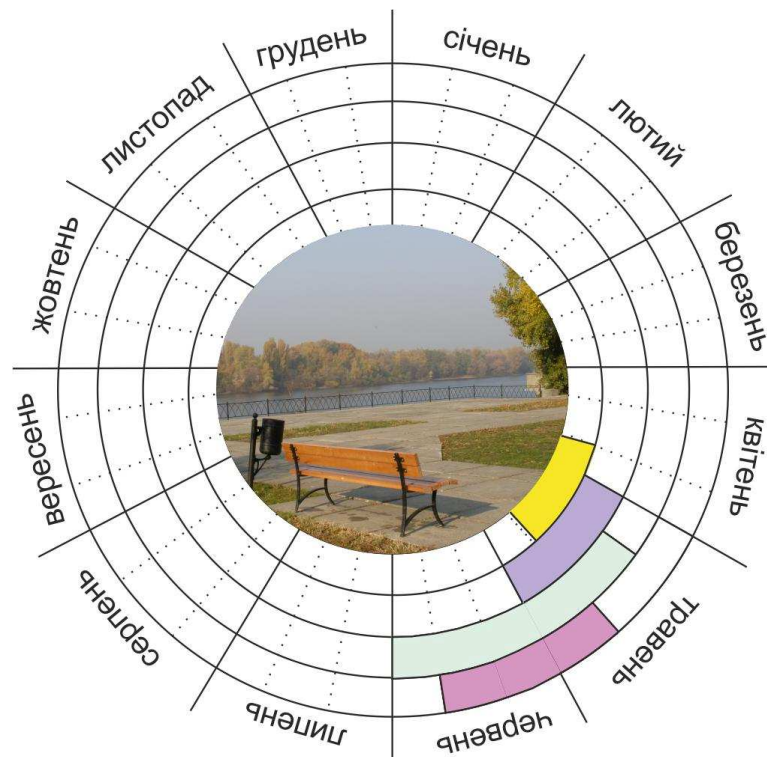

Рис. 4. Колористичне забезпечення парку на Русанівській набережній (Дніпровський район) за рахунок використання гарноквітухих кущів

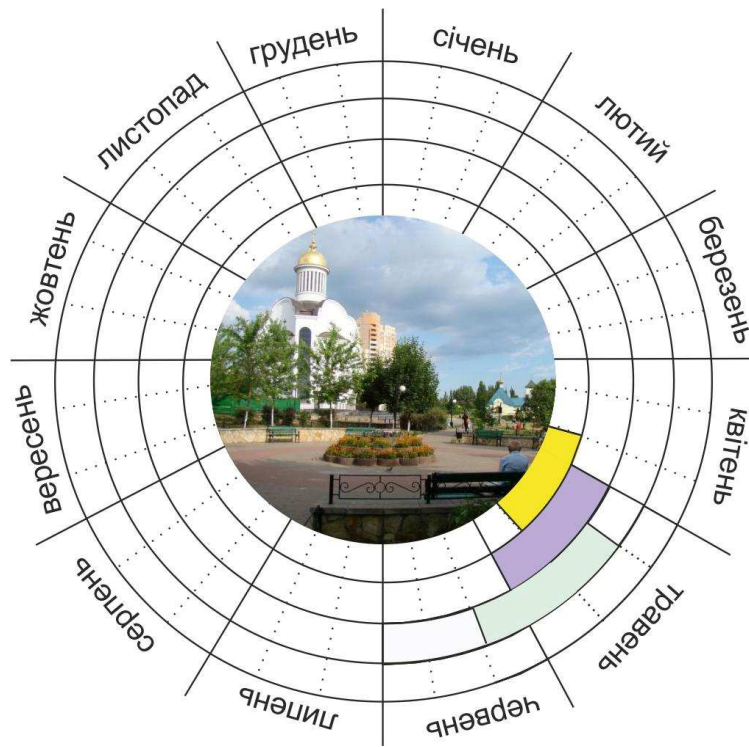

Рис. 5. Колористичне забезпечення парку «Теремки-2» (Голосіївський район) за рахунок використання гарноквітучих кущів

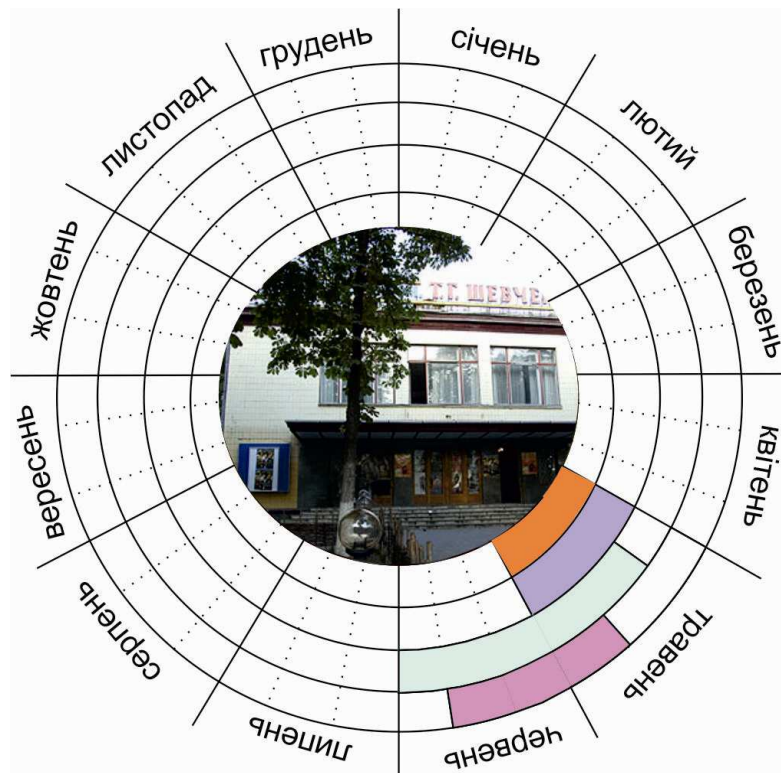

Рис. 6. Колористичне забезпечення парку біля кінотеатру ім. Т.Г. Шевченка (Подільський район) за рахунок використання гарноквітучих кущів

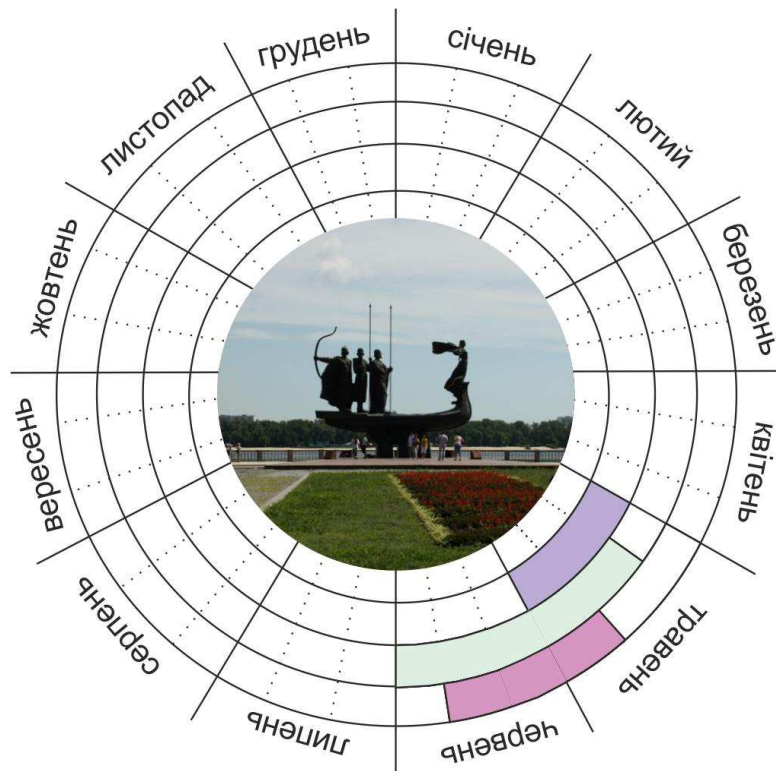

Рис. 7. Колористичне забезпечення Наводницького парку (Печерський район) за рахунок використання гарноквітучих кущів

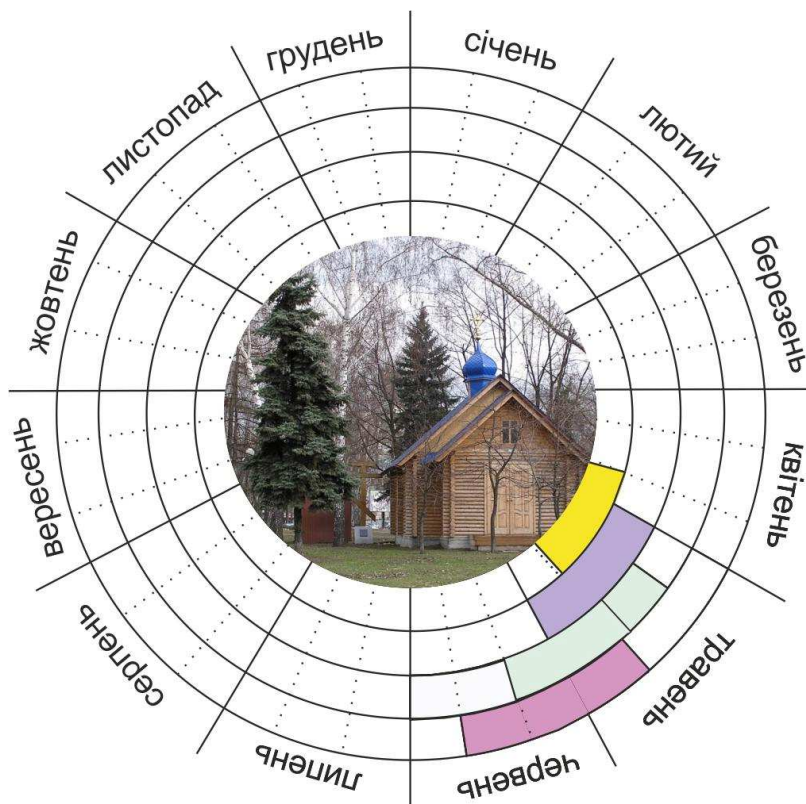

Рис. 8. Колористичне забезпечення парку «Привокзальный» (Дарницький район) за рахунок використання гарноквітучих кущів

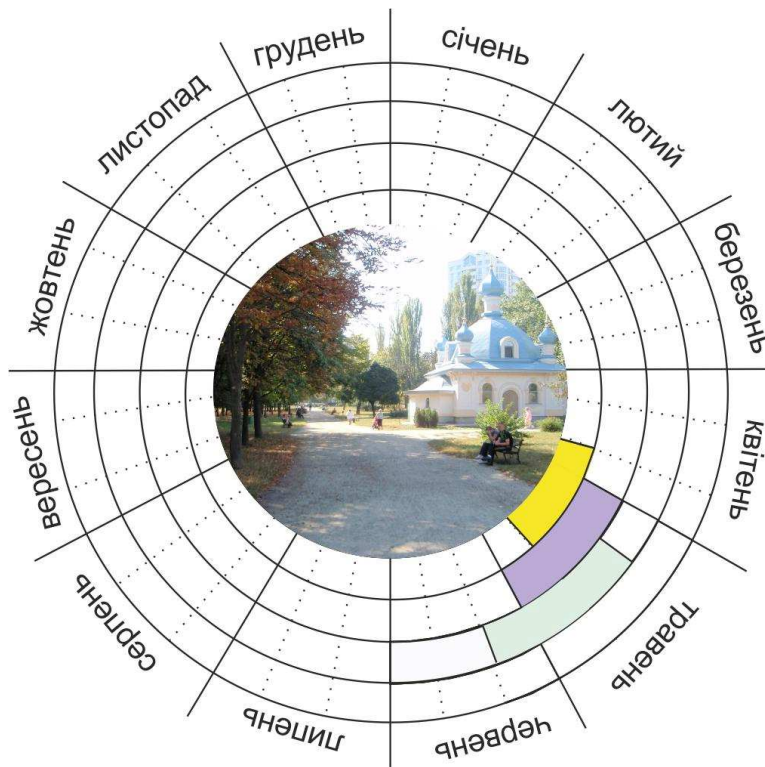

Рис. 9. Колористичне забезпечення парку «Юність» (Святошинський район) за рахунок використання гарноквітучих кущів

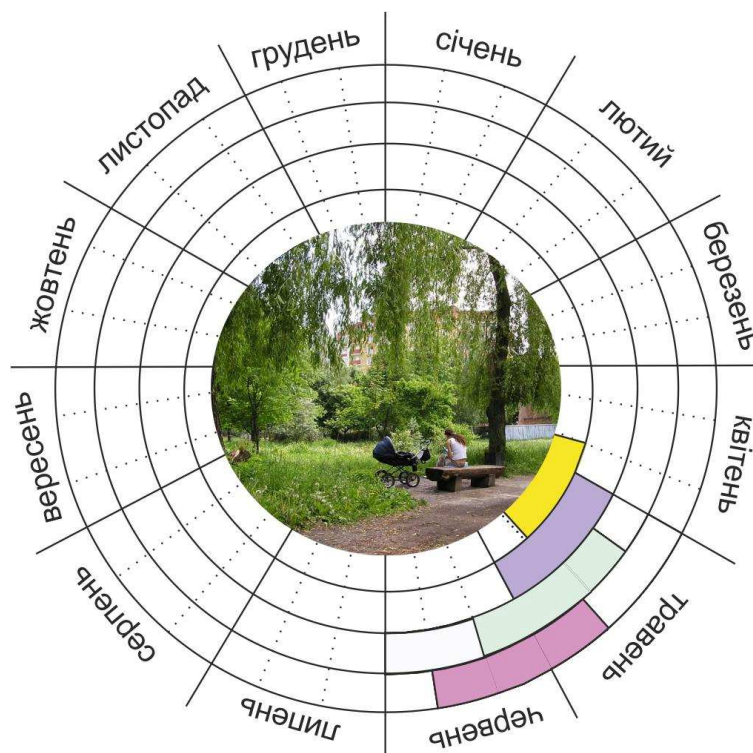

Рис. 10. Колористичне забезпечення парку «Веселка» (Шевченківський район) за рахунок використання гарноквітучих кущів

Варто зауважити, що відповідно до отриманих даних, *Chaenomeles maulei* (Mast.) С.К. Schneid представлений лише у двох досліджуваних парках (парк біля кінотеатру ім. Т.Г. Шевченка, «Молодіжний парк») у загальній кількості трьох екземплярів. Саме тому ми можемо зазначити, що кольором, який найменше зустрічається у парках м. Києва, за використання гарноквітучих рослин, є помаранчевий. Майже пропорційно у колориті парків м. Києва використовуються білий, жовтий та бузковий кольори (за рахунок *Spiraea vanhouttei* (Briot) Zabel, *Physocarpus opulifolius* L. *Forsythia suspensa* (Thunb.) Vahl., *Syringa vulgaris* L., що виступають найпоширенішими видами гарноквітучих кущів в урболандшафті м. Києва). Відкритим залишається питання відсутності видів та культиварів гарноквітучих кущів, які могли б збагатити кольорову гаму парків м. Києва червоним та фіолетовим кольорами. Зокрема, це *Chaenomeles speciosa* Nakai 'Plena' та *Buddleja davidi* Franch.

Наступним чинником, що викликає занепокоєння є те, що висока декоративність зелених насаджень за рахунок цвітіння гарноквітучих кущів у досліджуваних парках м. Києва спостерігається упродовж досить обмеженого періоду часу (інколи 1–1,5 місяця). Так у парку «Наталка», «Теремки-2» та «Юність» цвітіння гарноквітучих кущів спостерігається всього лише 40 днів – з кінця квітня до початку червня. Аналізуючи цю інформацію з точки зору проведених нами фенологічних спостережень, варто зазначити, що більшість гарноквітучих кущових рослин, які зустрічаються в озелененні досліджуваних парків, належать до феноритмотипу середньовесняноквітучих та пізньовесняноквітучих кущів (за методикою Р.В. Галушко, 1999). Що ж стосується інших категорій рослин за періодом цвітіння – вони виявлені не були. Проте, саме наявність таких видів, як *Hydrangea arborescens* L., *Weigela florida* (Bunge) A. DC., *Potentilla fruticosa* L., *Buddleja davidi* Franch., завдяки їх фенологічним особливостям, могла б значно розширити період декоративності парків упродовж всього вегетативного періоду.

У процесі узагальнення результатів польових обстежень і візуальних спостережень варто відзначити, що у своїй переважній більшості гарноквітучі

кущі використовуються у вигляді моногруп із 7–12 рослин одного виду або представлені у щільних рядових посадках чи формованих живоплотах. На жаль, таке «специфічне» насичення парків м. Києва не розкриває у повній мірі декоративних особливостей досліджуваної категорії рослин і візуально сприймається достатньо статично та одноманітно.

Висновки. Сьогодні однією з основних тенденцій ландшафтного дизайну виступає відмова від пасивного збільшення площі озеленення територій і перехід до оптимального структурування міського простору з підвищенням їх художньої виразності.

Із 111 парків, які знаходяться у підпорядкуванні комунального підприємства з утримання зелених насаджень «Київзеленбуд», за площею не відповідають нормативам 5 існуючих об'єктів. У процесі обстеження паркових територій виявлено 12 парків м. Києва, де гарноквітучі кущі відсутні.

Колорит ландшафтів паркових просторів представлений: білим, бузковим, жовтим, рожевим та помаранчевим кольорами. Висока декоративність зелених насаджень за рахунок цвітіння гарноквітучих кущів у парках м. Києва спостерігається в обмежений період часу (інколи 1–1,5 місяця). Відсутні види, фенологічні дати цвітіння яких відповідають літньому та осінньому періодам.

З метою насичення колориту ландшафтів м. Києва доцільним і раціональним є розширення асортименту гарноквітучих деревних кущів у паркових насадженнях за рахунок видів, що, по-перше, мають ширшу кольорову гаму, по-друге, є особинами різних феноритмотипів – більш пізніх за терміном цвітіння (наприклад, *Deutzia scabra* Thunb., *Hydrangea arborescens* L., *Weigela florida* (Bunge) A. DC., *Potentilla fruticosa* L., *Buddleja davidi* Franch та ін.)

Список літератури

1. Булыгин Н.Е. Дендрология. Фенологические наблюдения над листовыми древесными растениями: Пособие по проведению учебно-

научных исследований для студентов лесохозяйственного факультета (специальность 1512) / Н.Е. Булыгин. – Л.: ЛТА, 1976. – 96с.

2. Воробьев Г. Колористика и экология / Г. Воробьев, Е. Иванова // Колористика города (материалы международного семинара). – М., 1990. – Т II.

3. Галушко Р. В. К методике определения адаптивной стратегии интродуцированных видов / Р. В. Галушко // Интродукція рослин. – 1999. – №1. – С. 36–39.

4. Інструкція з технічної інвентаризації зелених насаджень у містах і селищах міського типу України. затв. Державним комітетом будівництва, архітектури та житлової політики від 24.12.2001 №226, зареєстр. у Міністерстві України 25.02.2002р. №182/6470

5. Нефедов В.А. Ландшафтный дизайн и устойчивость среды / Нефедов В.А. – СПб. : Полиграфист, 2002. – 295 с.

6. Олексійченко Н.О. Видовий склад та особливості сезонного розвитку красивоквітучих кущових рослин у паркових насадженнях м. Києва / Н.О. Олексійченко, Н.Ю. Бреус // Наук. вісник НУБіП України – 2011. – № 162 ч. 2 – С. 126–133.

7. Петрук В.Г. Відеоєкологія. Позитивні тенденції та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / [Петрук В.Г., Цвенько О.О., Кватернюк С.М.] // Збірник наукових статей “III-го Всеукраїнського з’їзду екологів з міжнародною участю”. – Вінниця, 2011. – Том 2. – С.715–718. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eco.com.ua/>

8. Постановление правительства Москвы «Об утверждении Временного положения по классификации и функционально-планировочной организации парков в городе Москве» от 16.12.2008года (1160-ПП)

9. Правила утримання зелених насаджень міст та інших населених пунктів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0880-06>

10. Сайт КПУЗН «Київзеленбуд» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kievzelenbud.com>

11. Теодоронский В.С. Садово-парковое строительство: учебник / В.С. Теодоронский – М. : Издательство МГУЛ, 2003. – 335 с.
12. Фесюк В.О. Конструктивно-географічні засади формування екологічного стану великих міст Північно-Західної України / В. О. Фесюк. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2008. – 344 с.
13. Филин В.А. Монография Видеоэкология. Что для глаза хорошо, а что плохо. М.: Видеоэкология, 2006. – 512 с.: ил.
14. Хен Р. Азбука цветов: как дарить цветы, составлять букеты и ухаживать за срез. цветами / Рейнгардт Хён. - Берлин : Изд-во с.-х. лит., 1979. – 94 с. : ил.
15. Wilkins, A. J. Visual stress / A.J. Wilkins. – New York: Oxford University Press, 1995. – p. 194.

В результате проведения полевых обследований 100 парков г. Киева определен видовой состав красивоцветущих кустарников в урбанизированных ландшафтах и проанализировано их сезонное развитие, что дает возможность проследить динамику изменения эстетической привлекательности парковых территорий на протяжении вегетационного периода за счет данной категории растений. Определена количественная структура красивоцветущих кустарников в насаждениях общего пользования. Проанализирована роль красивоцветущих кустарников в колорите ландшафтов г. Киева

Ключевые слова: *парки г. Киева, красивоцветущие кустарники, инвентаризация, колорит, фенологический период.*

As a result of field surveys of 100 Kyiv's parks found the species composition of beautiful flowering shrubs in urban landscapes and the analysis of their seasonal development, which makes it possible to analyze the dynamics of change in the aesthetic appeal of the park area during the growing season due to this category of plants. The quantitative structure of beautiful flowering shrubs in stands of common use. The role of beautiful flowering shrubs in the landscape coloring of Kyiv

Keywords: *parks of Kyiv, beautiful flowering shrubs, inventory, color, phenological period.*